

mai 1945

70 år etter krigen

Tre drept i sammenstøt

Om kvelden 8. mai kom de første alvorlige sammenstøt mellom norske politfolk og tyskere i Oslo.

Det er vanskelig å få greie på den direkte årsaken til sammenstøtet, men det gikk voldsomt for seg. Opp- tøyser og skyting på

Ankertorget. En politi- mann skutt og drept av en beruset tysk ma- rinegast i Akersgata (framfor Aftenposten). Gatekampene med maskingevær og håndgranater ulike steder i Oslo førte til slutt til at 2 sivilperso- ner og en tysker måtte bote med livet. (Agder Tidend, 8. mai 1945)

70 personer er innlagt på sykehus i Stavanger. I går inntraff det femte dødsfallet da en 30 år gammel kvinne avgikk ved døden. Det viser seg at metanolen er stjålet utenfor Stavanger av en av de døde, og derfra omsatt videre gjennom to av byens kjente smughand- lersker. (NTB, 8. mai 1945)

108839

Da hjemmestyrkene defilerte opp Karl Johans gate 9. juni, sto Milorg-kvinnen Eva «Jakob» Jørgensen (23) og så på. Gutta syntes ikke det passet seg med jenter i paraden.

Eva (23) - hemmelig

MILORG

for 1200 mann

23 år gammel har Eva Jørgensen 1200 væpnede Milorg-menn på Hedmarken under sin kommando. Nesten ingen av dem vet at «Jakob» er kvinne. Ikke en- gang kjæresten.

Av ERNA BØYUM og STEIN B. OLSEN (foto)

Fra 2. til 9. mai 1945 lå Eva «Jakob» Jørgensen i dekning med 9-millimeteren pussert og klar i nikkerlomma og speidet etter tyskerne. Nestlederen i Milorgs Distrikt 25 hadde trent skarpskyting og blitt instruert i bruk av både maskinpistol, maskingevær og håndgranater.

Da BBC meldte at freden var kommet, satt gutta med armbind og alpeluer og pussert våpnene sine utenfor «Festung Bakken» der vi lå i dekning. Men jeg måtte være for meg selv. Jeg gikk inn i skogen. Det lukket friskt av nyutsprunget bjørn og det var strålende sol. Jeg falt ned på kne og gråt av glede og lettelse mens jeg takket Gud for at artsvaret mitt var over.

Jeg har beholdt pistolen som et minne. Jeg nektet å gi den fra meg, forteller Eva Kløvstad (73) og viser forsiktig fram den svarte, franske Unionen hjemme i Hamar.

Pistolen, armbindet med distinksjonene og gamle svart-hvitt-bilder er de eneste synlige minnene fra krigen. For fire fem år siden fikk hun Deltaker-medaljen. Nå er hun også invitert av regjeringen til feiringen av fredsjubileet på Akershus 8. mai. Med led- sager.

I dekning

2. mai 1945 fikk vi i Milorg-ledelsen beskjed om at tyskerne holdt på å tomme fengslet på Hamar og sendte fangene videre til Grini. Det kunne bety en ny razziarunde i distriktet. Siden jeg hadde

vært sentral i gjenoppbyggingen av Milorg på Hedmarken etter at den raknet sommeren før, kjente jeg altfor mange og visste mye mer enn jeg burde.

Jeg hadde allerede måttet gi fra meg ansvaret for flyktingrutene til Sverige. Jeg visste for mye og var blitt for farlig. Ansvaret for andres liv tyngtet meg. Jeg hadde lange perioder med søvnløshet. Jeg var livredd for å bli tatt og for at jeg ikke skulle klare å holde teit under tortur.

Jeg fikk også vite at en torturert fange hadde oppgitt navnet mitt. Tyskerne visste nok ikke hvor involvert jeg var, men hadde begynt å legge sammen to og to. Gestapo og to av de verste nazistene på Hamar dro hjem for å arrestere meg. Men de kom for seint. Alle trodde nå at jeg hadde flyktet til Sverige.

Men i stedet gikk jeg i dekning sammen med Milorg-lederen på Hedmarken, Kolbjørn Henriksen, og kjæresten min Tor som hadde kommet fra Sverige for å drive våpenopplæring i distriktet.

Vi var i alt sju som forskanset oss i et privathus på Furuberget en halv mil nord for Hamar. Her hadde vi utsikt mot veien inn til Hamar og lå og speidet etter tyskerne mens vi lyttet på BBC.

Visste ingenting

4. mai hørte vi om kapitulasjonen i Danmark. Men hva med Norge? Ville det bli noe av den sluttkampen mot tyskerne vi hadde forberedt oss på det siste halvåret?

Vi sov på madrasser og sofaer rundt omkring i huset og byttet på å holde vakt. Det lå våpen overalt. Midt i kaoset planla vi hva vi skulle gjøre hvis tyskerne kom. Vi avtalte at vi skulle rømme ut bakveien og inn i skogen mens vi kastet håndgranater.

I ventetida pussert vi våpnene og drev med skytetrening, og dessuten sydde vi oss armbind med distinksjoner. Kolbjørn fikk seks røde feltstriper som Milorg-leder, de andre fikk fem og bestemte at jeg skulle ha tre. Hakk på

SEINT - MEN GODT: I 1988 fikk Eva

vært mann, hadde jeg også fått fem som nestkommanderende, men jeg brydde meg ikke om å diskutere saken. Jeg hadde bestemt meg for at min krig skulle være ferdig når krigen var slutt, og den bestemmelsen har jeg fulgt siden.

De fleste Milorg-gutta under Evas ledelse trodde beskjeder, ordre og informasjon fra dekknavnene «Jakob» og «Truls» kom fra en mann og ikke fra en 23 år gammel kontordame på Samferdselkontoret i Hamar.

Ikke engang kjæresten min Tor, som jeg er gift med i dag, visste hvem sjefen hans var. Jeg visste om ham, men han visste ikke om meg. Det fikk han vite påske 45. Vi hadde noen dager for oss selv på ei kule inne i skogen etter flere måneders atskillelse. Det ble en het gjenforening på mange måter. Han ble rasende for at jeg levde så farlig, men jeg holdt på mitt. Jeg gjorde jo bare det samme som ham.

En dag for seint

7. mai hører vi at tyskerne kapitulerte, men vi får ikke kapitulasjonen bekreftet. Vi kontakter Milorg-ledelsen i Oslo, men får ingen annen be-

MITT FREDSMINNE

Kjell Aukrust (70), tegner og forfatter
 -Jeg var hjemme i Alvdal da freden kom. Jeg studerte egentlig ved Kunst- og håndverksskolen i Oslo på den tida, men på grunn av faren for å bli kalt inn til arbeidsleir, dro jeg til Alvdal. Sønnen til gardsbestyreren jeg var ansatt hos og jeg

hørte på en illegal radio da budskapet ble sendt ut. Det ble vill jubel. Like etterpå fikk jeg i oppdrag av Milorg å lage en plakatt til en stor fest et par dager seinere. Det var den største plakaten jeg noensinne hadde laget, og fire menn måtte bære den. Motivet var Haakon VII-merket.

Elg slått i hjel

De to guttene Vilhelm Lund og Erling Rolland var ute på fiske da de oppdaget en elg.

De lurte på om det kunne være en kjenning, han Petter, eigoksen de hadde hjemme en sommer. Men de så at dette var ei elgku. Hun var skadd i det ene be-

net. Da det kom to voksne karer, tok de ei øks og slo kua i hjel. De skal sende en prøve av kjøttet for å se om det er spiselig. (Fædrelandsvennen, mai 1945)

Nøysomhet

- Alle må opptre med verdighet og omtanke, dette er ytterst viktig for å kunne opprettholde ro og orden. Ingen må ta seg selv til rette. Selvtekt og lynsj-justis er mot loven, og den som bryter loven er selv straffeskyldig. Befolkningen skal holde seg på avstand fra tyske soldater. Militære anlegg, leirer, depoter m.m. som tyske soldater har forlatt, er statens eiendom. **Parolen er:** Samhold, disiplin, nøysomhet. (Agder Tidend, 8. mai 1945)

SOLDAT: Eva fikk våpenopplæring og var etter krigens målestokk en fullberent soldat. Hun har beholdt pistolen hun bar under krigen som minne.

-SJEFF

Klevstad Deltakermedaljen - 43 år etter krigen.

kreftelse enn ordene «Vis verdighet, ro og disiplin.» Vi diskuterer og krangler. Noen vil avvente en klar ordre om å rykke inn, andre mener at det er uforansvarlig å la være. Selv da resten av Norge slapp jubelen og gleden løs over freden den 8. mai, ventet vi fortsatt på ordre sentralt om å inntra Hamar. Den kom først dagen etter.

Forklaringen er nesten banal. Ledelsen i Oslo hadde sendt ordre-telegrammet til Kolbjørns hybel i Hamar, men han lå i dekning sammen med oss. Hybelvertinna som skulle gi melding videre hadde dratt ut for å feire freden og kom ikke hjem før dagen etterpå.

- En dag for seint, på formiddagen den 9. mai, kjører første pulje av Hjemmefrontens gutter ut av dekning og rykker inn i Hamar på to lastebiler og overtar post, telegraf, politistasjon og jernbane. Tor er leder for det ene laget. Jeg får beskjed om å vente. De vil ikke ha med jenter ennå; -det kan være farlig-. Men på ettermiddagen går vi i samlet tropp ned Førggaten og inn på torget. Jeg går først sammen med de andre i ledelsen. Det står fullt av mennesker på fortauene, og jeg hører folk rope: «Åh, der går jo

Eva Jørgensen!» Klart jeg var stolt.

Guttas krig

- Vi hadde ikke tid til å feire, selv om det ble mange tog den sommeren. Vi hadde ansvaret for ro og orden i de sju distriktene på Hedmarken. Vi måtte passe på at nazistene ikke ble lynsjet og at de ikke stakk av. Selv fikk jeg jobben med å kroppsvisitere kvinnene for smykker og verdier som de prøvde å smugle med seg ut av landet.

Etter to-tre uker flyttet jeg ut av Milorgs hovedkvarter på Astoria Hotell og hjem. Jeg ville begynne å leve normalt igjen. Men 7. juni dro jeg inn til Oslo for å hylle kong Haakon 7. Det var han som holdt oss oppe under krigen. Jeg husker jeg sto på taket på Ingeniørenes Hus og så på det spontane folketøget. Det var fantastisk!

Men da Hjemmefronten skulle defilere for kongen 9. juni, fikk jeg og de andre jentene i hjemmestyrene beskjed om at det ikke passet seg å ha jenter med i paraden! Jeg sto på Slottsplassen og så på.

- Men gutta hørte på deg under krigen?
 - Ja, det gjorde de. Helt til den tok slutt. Da ble jeg jente.

PAR I KRIG OG FRED: Tor var en av «gutta på skauen» som dro til Sverige, mens Eva ledet Milorg på Hedmarken i hemmelighet. Ikke engang Tor visste hvem som skjulte seg bak dekknavnet «Jakob».